

ПОСИЛЕННЯ ЗАХИСТУ ЛІТНІХ ЛЮДЕЙ, ЩО ПОСТРАЖДАЛИ ВІД КОНФЛІКТУ В УКРАЇНІ

ОСНОВНА ІНФОРМАЦІЯ

Населення в Україні, що потребує гуманітарної допомоги, є одним із "найстарших" у порівнянні з іншими країнами світу: 30% таких людей старші 60 років.¹ Літні люди складають понад 50% ВПО та 41% населення, що проживає в ізольованих населених пунктах уздовж лінії розмежування на підконтрольній уряду України території.² Більш ніж 60% осіб, які щодня перетинають лінію розмежування між підконтрольною та непідконтрольною уряду територією України, - це люди літнього віку.³ Існує ряд чинників, що роблять літніх людей більш вразливими, а саме: хронічні захворювання, інвалідність та тяжка економічна ситуація. Більшість населення, що постраждало від конфлікту, становлять літні жінки.

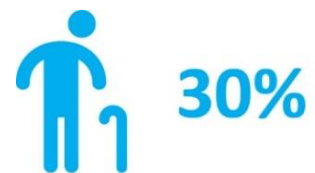
Серед людей літнього віку, що мають особливі потреби, існують різні вразливі групи: самотні літні люди, які мають слабе здоров'я або інвалідність; самотні літні пари або пари, в яких один або обидва з подружжя мають інвалідність; літні люди, які утримують молодших членів родини; літні люди, про яких не піклуються їхні родини та літні люди, що живуть у державних установах. Багато літніх людей з інвалідністю не мають офіційного підтвердження інвалідності, що позбавляє їх підтримки з боку держави. Оцінка потреб 2018 року показала, що майже 800 осіб з 4,595 опитаних літніх людей були маломобільні або приковані до ліжка; з них лише 136 осіб мали офіційне посвідчення інвалідності.⁴ Літні люди, особливо якщо вони мають інвалідність,⁵ часто залишаються непомітними для гуманітарних організацій, оскільки їх рідко опитують при плануванні гуманітарної допомоги. Тому їх потреби, як правило, залишаються не поміченими, а їхня здатність бути активними учасниками відносин ігнорується.⁶

Метою цієї довідки є висвітлення ключових проблем захисту та потреб літніх людей, включаючи літніх людей з інвалідністю, що постраждали від конфлікту, а також визначити можливості для покращення їх захисту з боку гуманітарної спільноти, організацій, що працюють у сфері розвитку та держави.

КОНТАКТИ

Анна Річ, Координаторка Кластеру з питань захисту, rich@unhcr.org

Акбар Назрієв, Координатор Технічної Робочої Групи з питань віку та інвалідності, akbar.nazriev@helpage.org

людей, що постраждали від конфлікту в Україні, старші 60 років

¹ Огляд гуманітарних потреб в Україні, 2020р.

² REACH, "Оцінка потреб у захисті в ізольованих населених пунктах, розташованих уздовж лінії розмежування на підконтрольній території України", 2019р. (англ.)

³ БФ "Право на захист", "Перетин лінії розмежування", 2020р. (англ.)

⁴ HelpAge International, "Підтримка літніх жінок та чоловіків, що постраждали від конфлікту, на підконтрольній уряду України території Донецької та Луганської областей в умовах надзвичайної ситуації", 2018р. (англ.)

⁵ HelpAge International, "Загублені мільйони: як літні люди з інвалідністю виключені з гуманітарного реагування", 2018р. (англ.)

⁶ HelpAge International, "Голоси літніх людей в умовах гуманітарної кризи", 2016р. (англ.)

КЛЮЧОВІ ПРОБЛЕМИ У СФЕРІ ЗАХИСТУ

- **Ізоляція:** Оскільки літні люди не бажають або не можуть полишити зону збройного конфлікту, вони часто залишаються самотні або відрізані від своєї родини та громади. Ізоляція літніх людей, зокрема людей з інвалідністю, робить їх більш вразливими, оскільки збільшується загроза їх безпеці, фізичному та психічному здоров'ю та здатності до виживання. Багато людей молодшого віку виїхало у пошуках роботи з невідконтрольної уряду України території та з ізольованих населених пунктів, розташованих на підконтрольній території. Це посилює ізоляцію літніх людей та послабило соціальні та адміністративні структури підтримки, на яку вони раніше поклалися. Переважна більшість літніх людей повідомляє про депресію, почуття тривоги та безпорадності, викликані переважно самотністю.⁷
- **Обмежена мобільність:** Обмеження свободи пересування, скорочення транспортних перевезень наявність мін і вибухонебезпечних залишків війни та тривалі бойові дії негативно впливають на постраждале від конфлікту населення. Крім того ці фактори ще більше ускладнюють пересування для літніх людей з обмеженою мобільністю та інвалідністю. Більше половини літніх людей потребують допоміжних пристроїв, включаючи рамки для ходіння, тростини та туалетні крісла,⁸ що ускладнює перетин контрольних пропускних пунктів, які часто не пристосовані до їх потреб та передбачають довге очікування у несприятливих погодних умовах.
- **Обмежені засоби до існування:** Пенсія є основним джерелом доходу майже для кожної літньої людини. Відсутність стабільної виплати пенсій підриває здатність літніх людей купляти собі їжу, ліки, сплачувати за комунальні послуги, а також задовольняти інші базові потреби. У період між серпнем 2014 року та листопадом 2019 року близько 50% пенсіонерів, що прописані на невідконтрольній уряду України території, перестали отримувати свої пенсії.⁹ Раніше значна кількість літніх людей, що проживають в ізольованих населених пунктах уздовж лінії розмежування, вирощували овочі для власного споживання та продажу в якості додаткового заробітку. Внаслідок сильного забруднення землі мінами та вибухонебезпечними залишками війни, багато з них не може використовувати свою землю, що ще більше звужує можливості отримання прибутку та продовольства.
- **Обмежений доступ до охорони здоров'я:** Обмежений доступ до медичних послуг та багатьох районах Донецької та Луганської областей¹⁰ ще більше ускладнений для літніх людей та особливо літніх людей з інвалідністю через їх маломобільність та брак засобів до існування. Не зважаючи на те, що більшість свого доходу вони витрачають на медикаменти (62%),¹¹ багато літніх людей повідомляють про скорочення витрат на охорону здоров'я. Оскільки 98% літніх людей мають хоча б одне хронічне захворювання, доступ до охорони здоров'я є ключовим питанням захисту.
- **Підвищений ризик насильства та жорстокого поведіння:** Залежність та ізоляція можуть бути причиною зневаги по відношенню до літніх людей, в особливості до літніх людей з інвалідністю, а також сприяти фізичному, сексуальному, фінансовому та психологічному насильству. Випадки насильства з боку членів родини, сусідів або доглядачів часто залишаються непоміченими, незадокументованими та невирішеними. Опитування 2020 року показало, що 6% літніх людей (з них 73% жінок) постраждали від принаймні одного виду насильства або жорстокого поведіння.¹²

«У місті раніше був проєкт, коли волонтери приїжджали допомагати у хатніх справах, готували їжу та складали компанію. Зараз ці проєкти закриті. [...] Гуманітарна допомога це дуже велика допомога. Це така радість, коли до тебе приходять гості».

Тетяна, 67 років

«Дев'ять місяців у нас не було пенсії і багато людей просто голодували. Я не знаю як би ми вижили без допомоги».

Анатолій, 89 років

«У мене підвищений артеріальний тиск, два роки тому я перенесла серцевий напад і мій жовчний міхур був видалений [...] всі мої заощадження були витрачені на лікування. Мені довелося позичити гроші у друзів та сусідів, і я досі повертаю їх. Через мій стан коліна я ледве можу ходити. Моє життя повністю залежить від мого здоров'я».

Тетяна, 67 років

⁷ REACH, «Оцінка потреб у захисті в ізольованих населених пунктах, розташованих уздовж лінії розмежування на підконтрольній території України», 2019р. (англ.)

⁸ HelpAge International, «Огляд гуманітарних потреб літніх людей на підконтрольній території», 2020р.

⁹ ООН в Україні Інформаційна довідка «Виплата пенсії ВПО та особам, які проживають на територіях, не підконтрольних Уряду на сході України», 2020р.

¹⁰ Адвокаційна довідка Кластеру з питань захисту та Кластеру з питань охорони здоров'я «Доступ до медичних послуг в Україні з точки зору захисту та охорони здоров'я», 2019р.

¹¹ HelpAge International, «Підтримка літніх жінок та чоловіків, що постраждали від конфлікту, на підконтрольній уряду України території Донецької та Луганської областей в умовах надзвичайної ситуації», 2018р. (англ.)

¹² див. вище

- **Відсутність персональної документації:** Внаслідок збройного конфлікту або переміщення важливі документи, що посвідчують особу або право власності на житло чи землю, могли бути втрачені або знищені. Втрата документів, що посвідчують особу, робить людину вразливою, оскільки позбавляє можливості отримувати державну допомогу, зокрема допомогу по інвалідності. Відновлення документів є складною процедурою та вимагає поїздки до більших міст, що є проблематичним для тих, хто проживає в ізольованих населених пунктах.
- **Житлові, земельні та майнові права:** Літнім людям, які втратили або ніколи не мали документів, що підтверджують їх право власності на будинок чи землю, важко довести своє право на таке майно. Це створює перешкоди для тих, хто намагається отримати компенсацію за пошкоджене або знищене житло, відремонтувати його або повернути житло чи землю, що використовуються військовими.
- **Пандемія COVID-19:** Літні люди більш вразливі до COVID-19 оскільки мають послаблену імунну систему та більш схильні до таких захворювань як діабет, рак та серцеві захворювання. Під особливим ризиком знаходяться літні люди, що проживають у постраждалих від конфлікту районах, особливо в ізольованих населених пунктах уздовж лінії розмежування, де можуть виникнути проблеми з доступом до їжі, води та охорони здоров'я. Маломобільні літні люди, що покладаються на догляд на дому, а також ті, хто мешкає у місцях компактного проживання та в будинках для літніх людей, не завжди мають можливість дотримуватися профілактичних заходів та соціального дистанціювання. Медичні заклади, що знаходяться у зоні конфлікту, мають складнощі у наданні базової медичної допомоги та не мають ресурсів надавати допомогу, що необхідна в умовах пандемії COVID-19. Життєво необхідно надавати літнім людям, особливо тим, хто не має мобільних телефонів або комп'ютерів, чітку та зрозумілу інформацію про COVID-19. Це також необхідно для того, щоб зменшити рівень почуття страху та стигми, що можуть бути причиною дискримінації, зневаги та жорстокого поводження. Наприклад, у тих закладах, де лікарі застосовують тріадну систему для вирішення питання щодо розподілу обмежених медичних ресурсів, що є допустимою медичною практикою, ці рішення мають базуватися на медичних підставах, наукових доказах та етичних принципах, а не виключно на віці, що є дискримінаційним підходом.

ПОТРЕБИ ТА МОЖЛИВОСТІ

- **Виявлення літніх осіб та оцінка їх потреб:** Важливо, щоб літні люди були ідентифіковані, враховані в оцінках потреб населення та могли отримувати гуманітарну допомогу і спеціалізовані послуги. Необхідно покращити збір та аналіз даних щодо статі, віку та видів інвалідності серед цієї групи населення. З метою врахування потреб літніх людей їх необхідно залучати до розробки гуманітарних програм. Лише тоді літні люди почнуть отримувати інклюзивну допомогу, що враховує їх права та відповідає потребам.
- **Об'єднання зусиль у наданні допомоги:** Гуманітарним організаціям необхідно посилювати співпрацю для того, щоб забезпечити надання належної допомоги літнім людям та тим, хто їх доглядає, та допомогти у вирішенні особливих проблем, з якими вони стикаються. Це може включати посилення догляду на дому або надання допомоги мобільними групами. Така допомога може включати надання психосоціальної підтримки або правової допомоги для вирішення питань пов'язаних з документацією, отриманням державної допомоги, включаючи допомогу людям з інвалідністю, а також житловими, земельними та майновими правами. Цільова допомога літнім людям, що проживають у державних установах, може мати стратегічне значення для зменшення ризику їх зараження та смерті. Для того, щоб зменшити ізоляцію літніх людей, вони мають бути залучені до громадських проектів та заходів. Будь-які послуги, що надають гуманітарні організації, включаючи транспортування, індивідуальну допомогу у сфері захисту та надання інформації, мають бути адаптовані для літніх людей, включаючи літніх людей з інвалідністю.
- **Посилення зусиль з боку органів влади:** Уряд України має забезпечити усунення бар'єрів для літніх людей, що постраждали від конфлікту, в отриманні пенсій, соціальних виплат та державних послуг. Необхідно виділити фінансування та забезпечити надання послуг з догляду на дому для літніх людей, що проживають в ізольованих

ЩО ТАКЕ ДОГЛЯД НА ДОМУ?

Догляд на дому це допомога, що надається вдома та включає допомогу по домогосподарству, прання, прибирання, приготування їжі, допомогу в підтриманні особистої гігієни, допомогу в купанні, одяганні та митті або сушінні волосся. Догляд на дому також може включати допомогу в купівлі продуктів та ліків, а також допомогу у прийомі ліків.

Візити для забезпечення догляду на дому покращують психосоціальне самопочуття літніх людей та дозволяють їм гідно і незалежно жити. Догляд на дому також може допомогти підключити їх до доступних послуг та широкої спільноти

Частота домашніх візитів залежить від індивідуальних потреб. Деякі люди потребують щоденного відвідування, тоді як інші мають потребу в одно- чи дворазовому відвідуванні на тиждень. Будь-який догляд має надаватися на постійній основі.

населених пунктах та потребують додаткової підтримки. Процедура перетину лінії розмежування має бути адоптована для того, щоб літні люди, яким необхідно перетнути лінію розмежування та отримати пенсії, звернутися до медичних установ або відвідати сім'ю, не чекали в багатогодинних чергах без належної інфраструктури, питної води або туалетів. Місцеві органи влади мають надавати літнім людям інформацію про доступні державні послуги або гуманітарну допомогу, якщо це потрібно.

- **Заохочення до дій та визнання внеску літніх людей:** Необхідно звернути увагу на те, що знання своєї громади, досвід та поважне ставлення до літніх людей в колі їх сім'ї та серед оточуючих є цінним ресурсом.¹³ Літні люди не мають бути стигматизованими та сприйматися як пасивні та слабкі жертви, що не мають можливості діяти на власний розсуд. Для того, щоб визнати та підтримати внесок людей старшого віку, необхідно не лише розцінювати їх як одержувачів допомоги, але й як самостійних суб'єктів, здатних підтримувати себе та оточуючих. Це може сприяти відновленню засобів до існування, зміцненню згуртованості громади та вирішенню конфліктів.
- **Розбудова потенціалу для роботи з літніми людьми, включаючи літніх людей з інвалідністю:** Гуманітарні організації потребують більше інформації про літніх людей та пілотні програми, спрямованих на посилення їх захисту. Це допоможе напрацювати дієві практики навчання догляду на дому та адвокаційної роботи з підвищення обізнаності про проблеми літніх людей. Стандарти інклюзії літніх людей і людей з інвалідністю у наданні гуманітарної допомоги містять корисні рекомендації щодо забезпечення інклюзії та рівної участі літніх людей. Нарощування потенціалу в українському контексті має важливе значення та все більше організацій впроваджують проекти, спрямовані на підтримку літніх людей, включаючи літніх людей з інвалідністю. Важливо, щоб організації, що працюють літніми людьми, враховували питання їх захисту при наданні гуманітарної допомоги відповідно до ключового гуманітарного принципу «не нашкодь».
- **Фінансування з боку гуманітарних організацій та організацій, що працюють у сфері розвитку:** Літні люди часто не враховуються при розробці гуманітарних стратегій та фінансуванні. Вони мають бути чітко визначені та враховані у заявках та рішеннях про фінансування на всіх рівнях та за будь-яких умов.
- **Кластер з питань захисту в Україні має Технічну робочу групу з питань віку та інвалідності, що очолює HelpAge International:** Організація надає гуманітарним організаціям технічні рекомендації та підтримку в роботі з літніми людьми та літніми людьми з інвалідністю. Технічна робоча група є унікальною платформою для обміну найкращими практиками, інформування про виклики, пов'язані з наданням допомоги літнім людям та людям з інвалідністю, а також взаємного навчання та підтримки.

85% літніх людей відчувають погіршення психологічного стану внаслідок конфлікту

50% літніх людей потребують допоміжних пристроїв

98% літніх людей мають принаймні одне хронічне захворювання

82% літніх людей потребують базових предметів гігієни, урологічних прокладок та памперсів для дорослих

82% літніх людей мали зменшити споживання їжі протягом останніх 6 місяців

Джерело: HelpAge International "[Огляд гуманітарних потреб літніх людей](#)", 2020р.

ОСНОВНІ ДЖЕРЕЛА

- ADCAP, [Стандарти інклюзії літніх людей і людей з інвалідністю у наданні гуманітарної допомоги](#), 2018р. (англ.)
- [Довідкова інформація Міжвідомчого Постійного Комітету \(IASC\)](#) щодо надання гуманітарної допомоги літнім людям, 2008р. (англ.)
- УВКБ ООН, [Робота з літніми людьми в умовах вимушеного переміщення](#), 2013р. (англ.)
- HelpAge International, [Керівництво з найкращих практик надання допомоги літнім людям в умовах стихійного лиха та гуманітарної кризи](#), 2000р. (англ.)
- ВООЗ, [Літні люди в умовах надзвичайної ситуацій: зауваження щодо надання допомоги та розробки політики](#), 2008р. (англ.)
- HelpAge International, [Підтримка літніх жінок та чоловіків, що постраждали від конфлікту, на підконтрольній уряду України території Донецької та Луганської областей в умовах надзвичайної ситуації](#)", 2018р. (англ.)
- Тематична довідка ACCESS Consortium "[Соціально незахищені та забуті: люди літнього віку на сході України](#)", 2018р.
- [Адвокаційні повідомлення](#) HelpAge International щодо COVID-19
- HelpAge International, [Огляд гуманітарних потреб літніх людей на підконтрольній території](#), 2020р.

¹³ Незалежний експерт з питань прав людини для літніх людей, "[Літні люди в надзвичайних ситуаціях гуманітарного характеру](#)", 2019р.